

Ewa Węclawowicz-Gyurkovich*

NOWE FORMY ZDERZONE Z HISTORYCZNYMI

Wiodącą inspiracją nowej architektury wobec zabytkowej substancji zastanej oraz świadomość delikatności tworzywa, jaki stanowi każdy zabytek, a w szczególności tak unikatowy, jakim jest historyczna warownia, dzisiaj staje się pokora, elegancja i oszczędność środków wyrazu.

Słowa kluczowe: Nowa architektura, historyczne zamki

Architektura dzisiaj oznacza odwagę i nieraz nieograniczoną wolność w kreowaniu nowych form, nigdy dotychczas niestosowanych. Po rewolucji geometrycznej lat dwudziestych XX wieku, po incydencie postmodernistycznym, dekonstruktywistycznym, biomorficznym powszechnie stają się działania minimalistyczne i High-Techu, które pojawiają się w tkankach miast europejskich. Zmęczeni śledzeniem nowych awangardowych realizacji i dyskusjami nad najnowszymi stylizacjami jakże ochoczo zagłębiamy się w historyczne zaułki miast i miasteczek. Tam możemy odpocząć i stale zagłębiamy się w przeszłości. Obiekty, które zachowały fragmenty historyczne mają wartości zapamiętane i zakodowane w świadomości współczesnych, kojarzące się z tradycją miejsca, miasta, narodu. W miastach europejskich coraz częściej możemy odnaleźć obiekty historyczne z nowymi realizacjami. Owa odwaga i niejako demonstracja współczesności jeszcze wyraźniej eksponuje kontekst zabytkowy. Istotne staje się wyraźne oddzielenie autentycznej substancji zabytkowej od wprowadzanej nowej struktury. Dotyczy to obiektów zabytkowych o wyjątkowych wartościach historycznych i artystycznych. W każdym jednostkowym wypadku podstawą działań staje się niezwykle wnikliwa analiza możliwości doboru nowych współczesnych form, które mogłyby

sąsiadować z substancją zabytkową. Adaptacja budowli zabytkowych do najnowszych potrzeb staje się zadaniem historycznych miast. Turystów przyciągają stare nastroje, faktura kamiennej czy ceglanej ściany, zapach, zapamiętane zdarzenia i emocje. Europejczycy obciążeni zdają się być tradycją i historią ... *zajmowanie się istniejącymi budowlami w przyszłości będzie coraz ważniejszą kwestią w europejskich miastach...* twierdzą szwajcarscy architekci Jacques Herzog i Pierre de Meuron [1].

W środowiskach twórczych trwa dzisiaj dyskusja jak winna wyglądać nowa forma w historycznym kontekście. Odrzucając anonimowość i schematyzm powtarzanych istniejących niegdyś kształtów poszukiwania coraz częściej zmierzają w kierunku estetycznej filozofii „dzieła otwartego”, wieloznacznego, operującego sekwencją kadrów rejestrowanych w ruchu, odwołującego się do pamięci konkretnego miejsca i dopuszczającego wieloznaczne interpretacje (...) *raczej oczekiwanie tego, czego nie możemy przewidzieć (...) niż (...) przewidywanie tego na co czekamy (...)* [2]. Nieograniczone niemal możliwości współczesnej techniki, oferującej wyrafinowane rozwiązania konstrukcyjno-materiałowe, dające pełną swobodę budowania formy architektonicznej zgodnie z wymogami najnowszej estetyki, proponującej finezyjne lekkie ażu-

* Węclawowicz-Gyurkovich Ewa, dr inż.arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków.

rowe konstrukcje, niematerialne bezramowe przegrody szklane, czy też refleksyjne tafle przejmujące aplikacje odbijających się w nich brył i detali stwarzają zupełnie odmienne możliwości integracji nowej architektury z historycznym środowiskiem. Architektura realizowana dzisiaj wyróżnia się dzięki stosowaniu najnowszych materiałów i technologii budowlanych. A estetyka odrzuca równocześnie stereotypy powtórzeń i przywracanie istniejących ongiś w danym miejscu kształtów. Aby nowa kreacja architektoniczna nie niszczyła i nie szkodziła istniejącej zabytkowej strukturze, wiele współczesnych rozwiązań skłania się ku zasadzie stosowania brył prostych, gładkich, pozbawionych detalu, na których tle wyraźnie widać skomplikowaną, rozedrganą tkankę historyczną. Wprowadzane są także duże szklane tafle, działające jak lustro, w których zabytkowa zabudowa może się odbijać. Czasami cała przeszklona ściana lub jej fragmenty znikają, bo sprawiają to odbijające się w niej drzewa, chmury, niebo. Nierealność szklanego tła wydobywa jeszcze mocniej istniejącą zabudowę zabytku.

Równocześnie obok eksperymentów z najnowszymi rodzajami szkła z tkanką zabytkową zestawiane są duże puste ściany ze stali lub betonu, które swoją chropawą fakturą stanowią uzupełnienie bądź scenografię dla filigranowej i delikatnej substancji historycznej. Powszechnie obecna architektura minimum wyrasta z japońskiej filozofii Zen, gdzie podstawową ideą jest „uwolnienie się od rzeczy”. Japońskie słowo „wabi” oznacza „ubóstwo” lub „dobrowolne ubóstwo” [3]. Doświadczenia realizacji ostatnich lat wykazały, że zabytkowe sąsiedztwo preferuje formy proste, surowe, skromne. Precyzja i lapidarność geometrycznych kompozycji nowych elementów harmonijnie skonstrastowanych z kolorytem i układem form historycznych daje pozytywne efekty. Dla projektantów i artystów szczególnie ekscytujące wydają się być działania w środowisku historycznym, gdzie narzucane liczne ograniczenia

wymagają wysublimowanego rodzaju kreatywności oraz wysiłku intelektualnego [4].

Historyczne zamki, pozostające w ruinie nieraz od setek lat, adaptowane do nowych potrzeb stają się atrakcją przyciągającą turystów. Włoski architekt Carlo Scarpa przedstawił ongiś receptę jak należy wprowadzić nowe formy w zabytkowe środowisko [5], wyraźnie oddzielając proste betonowe, szklane, czy żeliwne nowe elementy od historycznych. Jego realizacje od kilku dziesięcioleci są wzorcowymi i sprawdzonymi rozwiązaniami. Kolejną głośną europejską realizacją przedstawił niemiecki architekt Gottfried Böhm zamieniając średniowieczną warownię, górującą nad miasteczkiem Bensberg na siedzibę władz miasta [6]. Architekt odważył się uzupełnić nieistniejącą już zabudowę dużymi betonowymi bryłami z poziomymi pasami okien. Nowa klatka schodowa stanowi dodatkową wieżę, budowaną jak pozostałe bryły z betonu z szalunku o geometrycznie postrzępionym zwieńczeniu. Górujące nad warownią wieże kamienne i betonowe, oschła, brutalistyczna stylistyka dynamicznie piętrzących się brył wspaniale oddają nastrój przeszłości tego miejsca. W południowej Szwajcarii na uwagę zasługuje restauracja zamku Gastelgrande w Bellinzonie, projektowana przez Aurelio Galfettiego [7]. Nastrój średniowiecznej warowni został osiągnięty poprzez połączenie elementów nowych ze starą strukturą niezwykle delikatnie i oszczędnie, budując inną ciekawszą całość. Istotnym zadaniem architekta stało się przywrócenie wcześniejszego widoku wzgórze, na którym wznosi się zamek. Koniecznym zatem stało się usunięcie całej wybujałej roślinności, która porosła wypiętrzającą się nagle z poziomu ulic miasteczka o kilkadziesiąt metrów do góry nagą niedostępną skałą. Drugą ważną decyzją było wprowadzenie windy, wydrążonej w skale, prowadzącej od podnóża wzgórze aż do obszernego, powiększonego dziedzińca zamku, ulokowanego na szczycie wzniesienia. Wiodącą inspiracją stają się pokora, elegancja i oszczędność środków wyrazu wobec zabytkowej substancji zastanej

Dziedziniec zamku Moritzburg w Halle w Niemczech. fot. autor

oraz świadomość delikatności tworzywa, jakie stanowi każdy zabytek, a w szczególności ten unikatowy, jakimi jest historyczna warownia [8].

Kolejną nową realizacją jest adaptacja na muzeum Saxony-Anhalt ruin zamku Moritzburg w Halle w Niemczech, ukończona w 2008 roku. Autorami renowacji jest firma z Madrytu Nieto Sobejano [9]. Zamek Moritzburg to późnośredniowieczna rezydencja biskupia wznoszona w latach 1484–1503 przez arcybiskupa Ernesta Wettina. Założona na rzucie trapezu twierdza, usytuowana nad rzeką Saale w środkowym okresie wojny trzydziestoletniej w 1637 roku została spalona przez Szwedów i od tego okresu do naszych czasów pozostawała częściowo w ruinie [10]. Przez stulecia nawarstwiły się wokół zamkowego dziedzińca rozmaite formy i funkcje. Po drugiej wojnie światowej w stale zrujnowanym skrzydle zachodnim i północnym urządzano plenerowe wystawy rzeźb. Dzisiaj w zamku zlokalizowano muzeum, gromadzące sztukę modernizmu niemieckiego (m.in. twórców szkoły Bauhausu), ulokowano tam teatr, kabaret, klub studencki, kaplicę uniwersytecką, restaurację, piwnicę z winem. Na dziedzińcu odbywają się koncerty, grane są sztuki Shakespeara lub wystawiane opery Verdiego. Zamek stał się miejskim centrum kultury. Z zewnątrz od strony wejścia przez wieżę bramną od południa nic nie zapowiada współczesnej interwencji. Oglądamy wieże, baszty, czerwone dachy, tynkowane ściany trzykondygnacyjnych rozmaitych budowli, przekształconych i dodawanych przez wieki. Dopiero po wejściu na dziedzińiec zaskakuje zderzenie nowej i starej materii. Stan napięcia tworzą kamienne ściany skontrastowane ze szkłem. W pamięci utkwi kontrast chropawej faktury kamiennych ścian z lekkością nowych struktur, czyniąc z elementów historycznych wrażenie dekoracji. Mieniące się w słońcu aluminiowe pudło odważnie postawione na dziedzińcu stanowi wejście do części muzealnej umieszczonej w skrzydle północnym i zachodnim.

Architektura widziana w blasku słońca od strony dziedzińca może nasuwać skojarzenia z nierealnym marzeniem, gdzie po latach zdegradowana forma zyskała nową funkcję. Kształt nowego aluminiowego dachu z kilkoma wystającymi do góry asymetrycznymi, załamanyymi lukarnami doświetlającymi wnętrza zdaniem hiszpańskich projektantów może przywoływać szczyty alpejskie pokryte śniegiem i świecące w słońcu. Autorzy powołują się także na niełatwe i ekspresyjne formy malowane przez Lyonela Feiningera, którego prace eksponowane są również w muzeum. Dostawiona czysta bryła, prosta i surowa zarówno z zewnątrz, jak i wewnątrz eksponuje elementy historyczne. Owe zwężające się ku górze lukarny w dachu tworzą jakby mini-wieże, a we wnętrzach spadające z góry światło zmienia dynamikę architektury. Naczelnym zadaniem projektantów było dostarczenie światła do wnętrza dla dobrego oświetlenia ekspozycji. Szklane balustrady, obiegające dwukondygnacyjne sale muzealne, białe ściany i ekrany jeszcze bardziej podkreślają ową świetlistość. Aureola perfekcji i pompatyczności otacza wartości zastane. Światło i cień, lekkość i przezroczystość a masa ściany, czy ekranu do ekspozycji w muzeum, aluminium i szkło zderzone z kamieniem i detalami historycznymi to gra kontrastów użyta w tej budowlu. Taka kreacja musi wywoływać emocje i nastroje, bowiem jak twierdzi Umberto Eco (...) *Psychologowie tłumaczą jednak, że dysonanse mają moc pobudzania* (...) [11]

W ostatnich latach w krajach europejskich obserwujemy znaczną liczbą nowych obiektów muzealnych. Stają się one nie tylko obiektami ekspozycji nagromadzonych zbiorów, ale będą kształcić i rozwijać wrażliwość estetyczną i emocjonalną społeczeństwa, bowiem, jak twierdzi Peter Buchanan, po epoce miasta przemysłowego, pierwszej poprzemysłowej i informatycznej nadeszła „epoka konceptualna” [12].

PRZYPISY

- [1] Wypowiedź związana z projektem adaptacji londyńskiej elektrowni Bankside Power Station na muzeum Tate Modern 1999 r. i jego dalszą rozbudowę 2008–2012 r. za: W. J. R. Curtis, *Enigmas of Surface and Depth*, w: *Elcroquis Herzog & de Meuron 1998–2002*, nr 109/110, Madrid 2002, s. 43.
- [2] U. Eco, *Dzieło otwarte – Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*, Warszawa 1994, s. 153.
- [3] Patrz: Arco Team, *Minimalism Minimalist – History Fashion, Design, Architecture, Interiors*, Könemann, Barcelona 2003, s. 287–655; także J. Pawson, *Themes and Projects*, Phaidon, London-New York 2002.
- [4] Zwracają na to uwagę m. Inn. J. Herzog i P. de Meuron po realizacji Centrum sztuki- Caixa Forum w Madrycie w 2008 roku w dawnej elektrowni pochodzącej z 1899 roku.
- [5] Por. działania adaptacyjne na muzeum średniowiecznego zamku Castelvecchio w Weronie (1956–1964).
- [6] Realizacja z lat 1962–67.
- [7] Projekt został przedstawiony w 1982 roku, a realizacja została ukończona w połowie lat 90. XX wieku.
- [8] Szczegółowo omawiam tę problematykę [w:] Węclawowicz- Gyrkovich E., *Historyczne zamki a współczesność*, *Przestrzeń i Forma* nr 12 2009, Szczecin 2009, s. 497–518.
- [9] Architekci Fuensanta Nieto i Enrique Sobejano są laureatami konkursu z 2003 r. na który wpłynęło ponad 300 prac. Studiowali architekturę w Madrycie i Nowym Jorku, obecnie uczą na Uniwersytecie Europejskim w Madrycie i Uniwersytecie Sztuki w Berlinie. za: B. Hettlage, *Stiftung Moritzburg Kunstmuseum des Landes Sachsen- Anhalt Halle, Die Neuen Architekturführer* nr 153, Berlin 2009.; także Ph. Jodidio, *Architecture Now! Museums*, Taschen, Cologne, 2010, s. 266–273.
- [10] Obiekt był niszczone przez długi czas, jedynie kaplica była partiami odbudowywana w XVIII w., W 1777 r. został zbudowany szpital wojskowy pomiędzy kaplicą a wieżą bramną. Dzisiaj ten budynek pełni rolę administracji muzeum. Zamkiem zainteresował się w 1828 roku Karl Friedrich Schinkel, który postanowił przekształcić budynek główny w obiekt Uniwersytetu Halle, uzupełniając go o elementy neogotyckie. W 1904 roku otwarto w południowym skrzydle muzeum. za: B. Hettlage, *Stiftung Moritzburg... op.cit.*, s. 5–8.
- [11] U. Eco (red.), *Historia brzydoty*, Rebis, Poznań 2007, s. 421.
- [12] P. Buchanan, *From Doing to Being*, *Architectural Review* nr 1316, październik 2006, tłum. *Od działania do bycia. Obiekty kultury i miasto w epoce conceptualnej, czyli dlaczego ikony są tak niedzisiejsze*, *Architektura –Murator* nr 5 /2007, s. 49.

Ewa Węclawowicz-Gyurkovich*

A CLASH OF NEW AND HISTORICAL FORMS

The leading inspirations for new architecture are humility, elegance and economical media with respect to the existing historic substance and the awareness of the delicateness of material in the form of any monument, especially a unique historical stronghold.

Keywords: new architecture, historical castles

Today's architecture means courage and often unlimited freedom in the creation of new forms which have never been used before. After the geometrical revolution in the 1920s, after the postmodernist, deconstructionist and biomorphic incidents, minimalist and High-Tech actions appear in the tissues of European cities. Tired of following new vanguard implementations and discussions on the latest stylistics, we eagerly go deep into the historical corners of cities and towns where we can relax and feel the past. Objects which preserved some historical fragments have got values remembered and encoded in the contemporaries' consciousness and associated with the tradition of a place, a city, a nation. In European cities, we find historical objects with new implementations more and more often. This courage and demonstration of the present exposes the historic context even more clearly. Pronounced separation of authentic historic substance from an introduced new structure becomes important here. It concerns historic objects with unique historical and artistic values. In every case, the basis for activities is an unusually penetrating analysis of potential selection of new contemporary forms which could neighbour on historic substance. Adaptation of historic edifices to

the newest needs is becoming the assignment of historical cities. Tourists are attracted by old moods, the texture of a stone or brick wall, smells, remembered events and emotions. Europeans seem burdened with tradition and history. (...) *In the future, dealing with the existing edifices will be more and more important in European cities* (...) claim the Swiss architects Jacques Herzog and Pierre de Meuron [1].

Creative communities are conducting a discussion on what a new form should look like in a historical context. Rejecting the anonymousness and orthodoxy of old repeated shapes, the search is driving at the aesthetical philosophy of an "open work" – ambiguous, using a sequence of frames recorded in motion, referring to the memory of a specific place and accepting equivocal interpretations (...) *expecting what we cannot foresee* (...) rather than (...) *foreseeing what we expect...* [2] The nearly unlimited potential of contemporary technology offering sophisticated constructional and material solutions giving total freedom while building an architectonic form in accordance with the requirements of the latest aesthetics suggesting fine light openwork constructions, immaterial

* Węclawowicz-Gyurkovich Ewa, Ph.D. Arch., Cracow University of Technology, Faculty of Architecture, Institute of History of Architecture and Monument Preservation.

Courtyard at the Moritzburg Castle in Halle, Germany. Photo by author

frameless glass divisions or reflexive surfaces which absorb applications of reflected bodies and details create completely different possibilities of integrating new architecture with a historical environment. Architecture implemented today is distinguished by the application of the newest building materials and technologies. Aesthetics rejects stereotypes of repetitions and the reestablishment of shapes. A new architectural creation must not destroy or harm an existing historic structure, therefore numerous contemporary solutions incline towards the principle of using simple, smooth bodies without any details which reveal a complicated, shaky historical tissue. Large glass surfaces, acting as a mirror reflecting historic buildings, are introduced, too. Sometimes an entire glazed wall or its fragments disappear because of the reflected trees, clouds, sky. The unreality of the glass background emphasizes the existing historic buildings even more strongly.

Apart from experimentation with the newest kinds of glass, large empty walls of steel or concrete, whose rough texture makes a complementation or set design for filigree and delicate historical substance, are juxtaposed with the historic tissue. Commonplace minimum architecture derives from Zen Buddhism whose elementary idea is "to be relieved from things". The Japanese word *wabi* means "poverty" or "voluntary poverty" [3]. The experiences of recent implementations proves that a historic neighbourhood prefers simple, austere, plain forms. The precision and conciseness of the geometrical composition of new elements harmoniously contrasted with the colours and layouts of historical forms gives positive effects. Designers and artists are especially excited by actions in a historical environment where numerous imposed limitations require a sophisticated kind of creativity and intellectual effort [4].

Historical castles – some of them in ruins for hundreds of years – adapted to new needs, begin attracting tourists. The Italian architect Carlo Scarpa presented a recipe for the introduction of new forms in a historic environment [5] by separating simple new elements of concrete, glass or cast-iron from historical ones. His implementations have been model, proven solutions for several decades. Another famous European implementation was presented by the German architect Gottfried Böhm who changed a medieval stronghold, dominating over the small town of Bensberg, into the seat of the municipal authorities [6]. He dared to complement nonexistent buildings with big concrete bodies having horizontal belts of windows. A new staircase acts as an additional tower built like the remaining bodies of concrete in shuttering with a geometrically frayed top. Stone and concrete towers dominating over the stronghold, the indifferent, brutal style of dynamically accumulating bodies excellently render the mood of the past of this place. A restaurant at the Gastelgrande in Bellinzona, southern Switzerland, designed by Aurelio Galfetti, is worth of notice [7]. The mood of a medieval stronghold was produced by joining new elements with the old structure in a very delicate and economical manner and building another, more interesting whole. The architect's important assignment was to restore the previous view of a hill on which the castle stands. So, it was necessary to remove all the lush greenery growing on a bare inaccessible rock which suddenly rises for several dozen metres from the small-town street level. Another significant decision was to introduce a lift drilled in the rock leading from the foot of the hill to a vast, extended courtyard located on the peak. The leading inspirations are humility, elegance and economical media with respect to the existing historic substance and the awareness of the delicateness of material in the form of any monument, especially a unique historical stronghold [8].

Another new implementation is the adaptation of the ruins of the Moritzburg Castle in Halle, Germany for the Saxony-Anhalt Museum completed in 2008. The authors of the renovation are Nieto & Sobejano of Madrid [9]. Moritzburg is a late medieval episcopal residence raised in 1484–1503 by Archbishop Ernest Wettin. Designed on the projection of a trapeze, situated by the Saale River, the stronghold was burnt down by the Swedes in 1637 – in the middle period of the Thirty-Year War. After that, it was partly in ruins [10]. Various forms and functions accumulated around the courtyard over a span of centuries. After the Second World War, open-air sculpture exhibitions were organized in the ruined western and northern wings. Today, a museum with a collection of German modernism (e.g. the school of Bauhaus) with a theatre, a cabaret, a student club, a university chapel, a restaurant and a wine cellar is located at the castle. Concerts, Shakespeare's plays and Verdi's operas are performed in the courtyard. The castle has become the centre of culture. From the outside, from the entrance through the gate tower in the south, nothing foreshadows contemporary intervention. We can observe towers, donjons, red roofs, plastered walls of diverse three-storey edifices transformed and added within centuries. A clash of new and old substances surprises us after entering the courtyard. The suspense is aroused by stone walls contrasted with glass. We will remember contrast between the rough texture of stone walls and the lightness of new structures which turn historical elements into décor. A sunlit aluminium box, courageously set in the courtyard, forms the entrance to the museum in the northern and western wings.

The architecture seen in the sunshine from the courtyard may suggest associations with an

unreal dream where a degraded form receives a new function after years. In the Spanish designers' opinion, the shape of the new aluminium roof with several protruding asymmetrical, bending dormer windows which illuminate the interior resembles Alpine summits covered with snow and twinkling in the sun. The authors also refer to some complicated and expressive forms painted by Lyonel Feininger whose works are exhibited at the museum, too. An additional plain body, simple and austere from the outside and the inside, exposes historical elements. The dormer windows in the roof narrowing upwards make mini-towers, while the downward light in the interiors alters the dynamics of the architecture. The designers' principal assignment was to deliver the light into the interiors for the exhibition's sake. Glass balustrades circling the two-storey museum halls, white walls and screens emphasize this brightness even more strongly. The glory of perfection and pompousness surrounds the existing values. Light against shadow, lightness and transparency against the mass of a wall or a screen, aluminium and glass against stone and historical details – this is the game of contrasts applied in this object. Such a creation must arouse emotions and moods because – as Umberto Eco claims – *...psychologists keep explaining that dissonances have got the power of stimulation...* [11]

In recent years, we have been observing a number of new museums in European countries. They exhibit their collections as well as educate people and develop the aesthetical and emotional sensitiveness of the society because – according to Peter Buchanan – after the industrial, postindustrial and information epochs, “the conceptual epoch” came [12].

ENDNOTES

- [1] This statement is related to the design of the adaptation of the Bankside Power Station in London for the Tate Modern Museum in 1999 and its further extension in 2008–2012, acc. to: Curtis W.J.R., *Enigmas of Surface and Depth*, in: *Elcroquis Herzog & de Meuron 1998–2002*, No. 109/110, Madrid 2002, p. 43.
- [2] U. Eco, *Dzieło otwarte – Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*, Warsaw 1994, p. 153.
- [3] See: Arco Team, *Minimalism Minimalist – History, Fashion, Design, Architecture, Interiors*, Könemann, Barcelona 2003, pp. 287–655; also J. Pawson, *Themes and Projects*, Phaidon, London-New York 2002.
- [4] Mentioned by J. Herzog and P. de Meuron after the implementation of the Centre of Art – Caixa Forum in Madrid in 2008 in a former power plant from 1899.
- [5] Cf. adaptation of the medieval Castelvecchio in Verona for a museum (1956–1964).
- [6] Implementation 1962–67.
- [7] Design 1982, implementation mid-1990s.
- [8] I discuss these problems in detail [in:] E. Węclawowicz-Gyurkovich, *Historyczne zamki a współczesność*, in: “Przestrzeń i forma” No. 12 2009, Szczecin 2009, pp. 497–518.
- [9] Architects Fuensanta Nieto and Enrique Sobejano were the laureates of a competition in 2003 including more than 300 designs. They studied architecture in Madrid and New York, now they teach at the European University in Madrid and the University of Art in Berlin, acc. to: Hettlage B., *Stiftung Moritzburg Kunstmuseum des Landes Sachsen-Anhalt Halle*, *Die Neuen Architekturführer* No. 153, Berlin 2009; also Ph. Jodidio, *Architecture Now! Museums*, Taschen, Cologne, 2010, p. 266–273.
- [10] The object was destroyed, only the chapel was rebuilt in stages in the 18th century. In 1777, a military hospital was constructed between the chapel and the gate tower. These days, the building acts as the museum administration. Karl Friedrich Schinkel got interested in the castle in 1828 – he decided to transform the main building into an object of the Halle University and complement it with some neo-Gothic elements. In 1904, a museum was opened in the southern wing, acc. to: B. Hettlage, *Stiftung Moritzburg... op.cit.* p. 5–8.
- [11] U. Eco (ed.), *Historia brzydoty*, Rebis, Poznań 2007, p. 421.
- [12] P. Buchanan, *From Doing to Being*, *Architectural Review* No. 1316, October 2006, trans. *Od działania do bycia. Obiekty kultury i miasto w epoce konceptualnej, czyli dlaczego ikony są tak niedzisiejsze*, *Architektura-Murator* No. 5/2007, p. 49.